

TIENVIITTA

Itlan politiikkasuositukset
2020:5

Lastensuojelulain mukaiseen erityiseen huolenpitoon päätyvät nuoret törmäävät palvelujärjestelmän toimimattomuuteen

NUORET TARVITSIVAT MONENLAISTA TUKEA JA HOITOA

1

Erityistä huolenpitoa tulee kehittää ja tarkastella osana koko palvelujärjestelmää, ei irrallisena sijaishuollon toimenpiteenä.

2

Erityisen huolenpidon jaksojen enimmäiskesto tulisi uudelleenarvioida tai käytössä tulisi olla jokin toinen hoitokeino pidempiaikaisia tarpeita varten.

SELVITYKSEN SISÄLTÖ

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö selvitti maaliskuu–kesäkuun 2020 välisenä aikana yhdessä Perhekuntoutuskeskus Lausteen kanssa lastensuojelulain mukaisessa erityisessä huolenpidossa (EHO)¹ olevien alaikäisten nuorten hoidon perusteluja ja palvelupolkuja Suomessa. Hankkeen tutkimuksen toteutti Owl Group Oy.

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut kartoittaa erityiseen huolenpitoon liittyviä taustatekijöitä sekä tavoitteita, joita erityiselle huolenpidolle asetetaan. Ensisijaisena tavoitteena on ollut tuottaa tietoa erityistä huolenpitoa tarvitsevien nuorten palvelupoluista, erityiseen huolenpitoon johtavien päätösten perusteista

ja päätösten taustalla olevista tekijöistä sekä niin sanotuille EHO-jaksoille asetetuista tavoitteista ja niiden käytännön toimeenpanosta erityisen huolenpidon yksiköissä.

Tutkimus toteutettiin keräämällä Helsingistä, Tampereelta ja Turusta kaikkien niiden nuorten rekisteritiedot, joista oli tehty erityiseen huolenpitoon liittyvä päätös ajalla 1.1.2019–31.3.2020. Kaikilta kaupungeilta oli ennen tietojen pyytämistä saatu tutkimuslupa. Lisäksi Turun yliopiston eettiseltä toimikunnalta pyydettiin ja saatiin myönteinen eettinen ennakoarviointi tutkimuksesta ennen tutkimuksen käynnistämistä. Aineisto koostui pääasiassa asiakirja-aineistosta sekä kaupunkien sosiaalityöntekijöiden ja EHO-yksiköiden työntekijöiden haastatteluista.

Rekisteriaineisto saatiin yhteensä 97:stä erityisen huolenpidon palvelussa olevasta nuoresta ja tarkemman analyysin kohteeksi valittiin 30 nuoren polku. Tarkemman analyysin kohteeksi otettiin kaikki aineistossa olevat vuonna 2020 toteutetut erityisen huolenpidon jaksot sekä lisäksi satunnainen otos vuonna 2019 toteutuneita EHO-jaksoja.

SELVITYKSEN PERUSTEELLA TEHDYT JOHTOPÄÄTÖKSET

Erityisen huolenpidon jaksojen taustalla on usein lasten ja perheiden ongelmien ohella palvelujärjestelmän epäonnistumisia ja toimimattomuutta.

- **Erityisen huolenpidon palvelupolku on tutkimuksen perusteella katkonainen.** Erityistä huolenpitoa tarjoavissa yksiköissä hoidettavilla lapsilla on yleensä taustalla pitkä lastensuojelun asiakkuus. Samoin lapsilla on voinut olla useita jaksoja erityisen huolenpidon piirissä. Monella EHO-osastolla olevalla lapsella on lisäksi diagnosoitu tai diagnosoimaton neuropsykiatrinen sairaus tai nuoren kognitiiviset taidot ovat selkeästi ikätasoaan heikommat. Näihin ongelmiin ei palvelupolun varrella ole apua pystytty antamaan.
- **Usein EHO-yksikössä hoidettavalle lapselle ei aikaisemmin ole pystytty tarjoamaan sellaista sijaishuoltopaikkaa, joka olisi pystynyt vastaamaan hänen erityistarpeisiinsa.** Erityisen huolenpidon jaksojen perustelut lähtevät tyypillisesti siitä, että sijaishuoltopaikka ei pysty riittävästi tukemaan lasta, vaan tarvitaan jakso erityisen huolenpidon puitteissa, jotta itselle ja ympäristölle vaarallinen käytös saadaan katkaistua.
- **Tosiasiallinen ja virallinen päätöksentekoprosessi ovat erityiseen huolenpitoon liittyvän päätöksenteon osalta erkaantuneet toisistaan.** Erityiseen huolenpitoon johtava päätös edellyttää asiantuntijalausuntoja ja ne ovat usein päätöksen pullonkaulana. Virallisesti päätös voidaan tehdä heti kun lausunnot on saatu, mutta tosiasiallisesti päätös on tehty ennen lausuntoja. Toinen muodollisuus liittyy lasten ja vanhempain kuulemiseen. Hallintolain mukaista kuulemistä järjestetään erittäin harvoin, mutta usein mielipide selvitetään muulla tavoin. Kuuleminen ja mielipiteen selvittäminen kirjataan päätökseen, mutta niillä ei ole siihen vaikutusta.
- **Lyhyt- ja määräaikaiset jaksot erityisen huolenpidon parissa vastaavat heikosti niihin la-**

jempiin tavoitteisiin ja tarpeisiin, joihin erityistä huolenpitoa käytetään. Erityisen huolenpidon jaksolla saadaan usein pysäytettyä päihteiden käyttö, rauhoitettua tilanne hetkeksi ja arvioitua hoidollisia tarpeita ja lääkitystä. Jaksolle asetetut tavoitteet ovat kuitenkin yleensä kokonaisvaltaisia käyttäytymisen muutoksia, joihin ei lähtökohtaisesti voida lyhytaikaisilla toimenpiteillä saada aikaiseksi pysyviä muutoksia.

- **Erityisen huolenpidon jaksojen nykyinen rakenne ei ole tarkoituksenmukainen.** Erityisen huolenpidon jaksot toteutuvat useimmiten lähes maksimimittaisina² (keskimääräisesti noin 70 päivää) ja jatkopäätöksiä jää tekemättä lähinnä poikkeustapauksissa. Jatkopäätöksen valmistelu pitää käytännössä aloittaa jo toisen viikon jälkeen eli hyvin lyhyen ajan kuluessa. Perusteluna jatkopäätökselle onkin käytännössä aina se, että työ tavoitteiden saavuttamiseksi on kesken.

EHO-jaksojen toimeenpano ja tavoitteiden toteutuminen on puutteellista.

- **Erityisen huolenpidon jaksoja jää toteutumatta, koska paikkoja ei ole.** Paikkojen lisääminen lisäisi todennäköisesti erityisen huolenpidon jaksojen määrää. Paine erityisen huolenpidon jaksoille on kasvanut ja määrät ovat olleet nousussa. Yhä enemmän tulee myös tilanteita, joissa erityisen huolenpidon jaksoja joudutaan odottamaan jopa puoli vuotta ja jaksoja jää myös toteutumatta.
- **EHO-jaksojen tulokset jäävät usein verrattain lyhytaikaisiksi.** Jaksoille määritellyt lyhyen aikavälin tavoitteet, kuten päihteettömyys tai tilanteen arviointi, toteutuvat usein hyvin ja jakson aikana on saatu positiivisia tuloksia. Pitkäaikaisimmat vaikutukset syntyvät todennäköisesti jaksolla tehtyjen lääkityksen arviointien ja diagnoosien seurauksena.
- **Käytännössä lähes kaikilla erityisessä huolenpidossa olleilla lapsilla on jokin hoitoa vaativa psyykkiseen tai somaattiseen terveyteen liittyvä ongelma.** Erityisen huolenpidon jakson aika ei usein riitä pysyvien muutosten aikaansaamiseksi terveydentilassa. Vaikka EHO-jakson vaikutukset jäisivät lyhytaikaisiksi, useimpien lapsien katsotaan kuitenkin hyötyvän strukturoidusta ympäristöstä ja pelkkä muisto rauhallisemmasta jaksosta voi auttaa myöhemmin.

SUOSITUKSET ERITYISEN HUOLENPIDON KEHITTÄMISEKSI

Erityistä huolenpitoa tulee kehittää ja tarkastella osana koko palvelujärjestelmää, ei irrallisena sijaishuollon toimenpiteenä. EHO-jaksoissa on aina jossain määrin kyse siitä, että lapselle ei ole pystytty tarjoamaan hänelle sopivaa sijaishuoltopaikkaa. Perusteluissa viitataan usein väkivaltaiseen käytökseen, rikollisuuteen ja koulunkäymättömyyteen. Käytännössä perusteet ovat samoja kuin huostaanotoilla yleisesti, mutta erityisessä huolenpidossa olleilla lapsilla käytösongelmat ovat niin hankalia, että laitoksessa ei pärjätä nuoren kanssa. Lapsen kokonaistilanteeseen, mukaan lukien koulunkäyntiin tulisi kiinnittää huomiota. Terveydellisiin ongelmiin tarjottavat toimet tulisi yhteensovittaa lastensuojelullisten toimien kanssa. EHO-jakson aikana suunniteltujen tai aloitettujen hoidollisten toimien tulisi perustua keinoihin, jotka ovat tavoitteisiin nähden tutkitusti tehokkaita. Jotta EHO-jaksolla aloitettua työtä oli mahdollista jatkaa tavoitteellisesti, erityistä huomiota tulisi kiinnittää sijaishuoltopaikkojen osaamiseen sekä tiedon siirtymiseen EHO-jaksolla saatujen tulosten osalta. EHO-jaksojen vaikuttavuus riippuu kuitenkin oleellisesti siitä, miten EHO-jakson tuloksia saadaan siirrettyä sille sijaishuoltopaikalle, johon lapsi siirtyy EHO-jakson jälkeen.

Erityisen huolenpidon jaksojen enimmäiskesto tulisi uudelleenarvioida tai käytössä tulisi olla jokin toinen hoitokeino pidempiaikaisia tarpeita varten. EHO-jaksojen tavoitteet edellyttävät usein pitkäkestoista työskentelyä. Lyhytaikaiset EHO-jaksot vastaavat heikosti niihin tavoitteisiin ja tarpeisiin, joihin erityistä huolenpitoa käytetään. EHO-jaksojen vaikuttavuuden parantaminen edellyttäisi pidempiaikaista työskentelyä kuin mihin nykyinen lainsäädäntö antaa mahdollisuuden. Erityisesti 30 vuorokautta on lähes aina liian lyhyt aika työskentelylle ja erillinen jatkopäätös näyttäytyy tässä valossa tarpeettomana ja byrokraattisena osana hoitoprosessia. EHO-jakson kaksiosaisuuden on myös koettu hidastavan työskentelyn kunnollista käynnistymistä. Lisäksi myös kokonaiskeston maksimipituus 90 vuorokautta on usein liian lyhyt asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Osa nuorista palaakin toistuvasti uusille EHO-jaksoille.

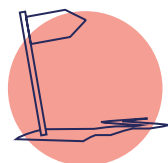
¹ Erityinen huolenpito määritellään lastensuojelulain 71 §:ssä seuraavasti: "Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa".

² Erityistä huolenpitoa voidaan lastensuojelulain 72 § mukaan järjestää enintään 30 vuorokauden ajan, ja sitä voidaan erittäin painavasta syystä jatkaa enintään 60 vuorokaudella, eli yhteensä hoito ja samalla lapsen liikkumisvapauden rajoittaminen voi kestää 90 vuorokautta.

LISÄTIETOJA

Mikko Wennberg, toimitusjohtaja, dosentti, Owl Group, 050 1261

Petra Kouvonen, kehitysjohtaja, VTT, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö, 041 455 2280

TIENVIITTA

Itlan politiikkasuositukset
2020:5

itla

Itsenäisyyden
juhlavuoden
lastensäätiö

TIENVIITTA

Itsenäisyyden
juhlavuoden
lastensäätiö

itla

Itsenäisyyden
juhlavuoden
lastensäätiö